

Artikkeli

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Tulevaisuuden kuvittelemisen journalismissa

Journalismin tulevaisuustieto, tulevaisuustyö ja tulevaisuusvastuu

Artikkeli kysyy, miten tutkia tulevaisuutta kulttuurisena ja yhteiskunnallisena ilmiönä myöhäismodernissa ajassa. Kysymykseen vastataan esittelemällä analyyttinen viitekehys, joka käsitteellistää tulevaisuuden kuvittelemisen esittämiseksi, toiminnaksi ja eettiseksi harkinnaksi. Kysymykseen, minkälaista on journalistinen tulevaisuusmielikuvitus, vastataan tarkastelemalla journalismin tietoteoriaa, institutionaalista roolia ja eettistä ideologiaa tulevaisuuden kuvittelemisen näkökulmasta. Kehitelyä viitekehystä havainnollistetaan tarkastelemalla Helsingin Sanomien vuodelle 2018 nimittämän tulevaisuuskirjeenvaihtajan toimintaa ja kirjeenvaihtajan nimittämistä perustelevaa metapuhetta. Analyysin perusteella tulevaisuuskirjeenvaihtajan tulevaisuustieto perustui valtaosin ajatukselle, jonka mukaan tulevaisuus toteutuu eritahtisesti ja edelläkävijöitä havainnoimalla on mahdollista saada tietoa siitä, mihin maailma on menossa. Koko projektia kehysti myöhäismodernin läpäisevää epävarmuuden tunnetta vastaan asemoitu kehitysoptimismi, jossa journalismin rooliksi tuli vakuutella lukijoille, että asiat ovat itse asiassa hyvin ja yhä paremmiksi muuttumassa. Tulevaisuuskirjeenvaihtaja suhtautui tulevaisuuden ennustamiseen hyvin epäilevästi mutta vakuutteli samalla lukijoille, että menneisyys todistaa tulevaisuuden olevan valoisa. Journalismin asema tulevaisuuden tekijänä tai journalismin vastuu tulevaisuuksista eivät nousseet tulevaisuuskirjeenvaihtajaan liittyvässä journalistisessa metapuheessa pohdinnan kohteiksi.

AVAINSANAT: tulevaisuus, tulevaisuuden kuvittelemisen, journalismi

Tulevaisuudentutkimuksen suomenkielisen johdantoteoksen otsikkokysymys "Miten tutkimme tulevaisuutta?" (Vapaavuori 1993) on kahdessakymmenessä vuodessa muuttunut muotoon "Miten tutkimme tulevaisuuksia?" (Kuusi, Bergman & Salminen 2013). Muutos kuvaa osuvasti myöhäismodernia kokemusta tulevai-

suudesta moniaineksisenä, muuttuvaisena ja levottomasti nykyhetkeen kytkeytyvänä (ks. esim. Adam & Groves 2007; Nowotny 1994). Tällaisessa tilanteessa ”tulevaisuus-tutkimuksen” tavoitteena on ”keksiä, arvottaa ja ehdottaa mahdollisia ja todennäköisiä tulevaisuuksia ja auttaa ihmisiä käymään läpi erilaisia vaihtoehtoja, jotta he voivat keskustella ja tehdä päätöksiä siitä, millaisen tulevaisuuden monien vaihtoehtoisten tulevaisuuksien joukosta he haluavat” (Rubin 2014). Tämän artikkelin tarkoituksena on laajentaa tulevaisuudentutkimuksen menetelmistä ja tarkoituksista viriäviä kysymyksiä koskemaan tulevaisuuden yleisempää kulttuurista ja yhteiskunnallista merkitystä. Kysymyksiä tulevaisuuden sisällöllisistä merkityksistä (mitä ajattelemme tulevaisuuksista?) ja erilaisista tulevaisuuden lähestymistavoista (miten ajattelemme tulevaisuuksia?) ei voi jättää ainoastaan tulevaisuudentutkijoiden diskurssissa ratkaistaviksi. Tarvitaan myös yleisempiä lähestymistapoja, jotka huomioivat tulevaisuuden erityisyyden mutta eivät kapene vain tämän erityisyyden tutkimiseksi.

Tulevaisuudentutkimuksen perusesityksissä tulevaisuuksien sisällöllinen moninaisuus ja tieteenalan menetelmällinen kirjavuus tulevat yleensä hyvin huomioituksi (ks. esim. Kuusi, Bergman & Salminen 2013; Kamppinen, Kuusi & Söderlund 2002; Bell 2009 a ja b). Sen sijaan laajemmat kysymykset kulttuurisista ja yhteiskunnallisista tulevaisuuden lähestymistavoista ja niiden suhteista toisiinsa jäävät yleensä vähemmälle huomiolle. Tässä artikkelissa tartutaan kysymykseen tulevaisuuden kulttuurisesta ja yhteiskunnallisesta merkityksestä kolmella tavalla. Ensinnäkin, kysymykseen, *miten tutkia tulevaisuutta kulttuurisena ja yhteiskunnallisena ilmiönä myöhäismodernissa ajassa*, vastaan esittelemällä analyyttisen viitekehyksen, joka käsitteellistää tulevaisuuden kuvittelemisen tulevaisuuden esittämiseksi, tulevaisuutta muovaavaksi toiminnaksi ja tulevaisuuteen liittyväksi eettiseksi harkinnaksi. Toiseksi, kysymykseen, *minkälaista on journalistinen tulevaisuusmielikuvitus*, vastaan tarkastelemalla journalismin tietoteoriaa, institutionaalista roolia ja eettistä ideologiaa tulevaisuuden kuvittelemisen näkökulmasta. Kolmanneksi, kehiteltyä viitekehystä havainnollistan tarkastelemalla *Helsingin Sanomien* päätöstä nimittää erityinen tulevaisuuskirjeenvaihtaja vuodeksi 2018.

Artikkelin lähtökohtana on kuvittelemiseen liittyvä käsitteistö, jota on käytetty tulevaisuuden merkityksiä tarkasteltaessa verrattain harvoin (ks. Kumpu 2016; 2013; Beckert 2016; Appadurai 2013).¹ *Tulevaisuuden kuvittelemisella* tarkoitan kaikkia niitä tapoja, joilla tulevaisuus tehdään läsnä olevaksi nykyhetkessä. *Tulevaisuusmielikuvituksella* tarkoitan puolestaan sitä yhteyttä, käytäntöä tai diskurssia, jonka puitteissa tulevaisuuden merkityssisältö ilmenee. Tässä artikkelissa tarkastelun kohteena on *journalistinen tulevaisuusmielikuvitus*, joka on yhdenlainen tulevaisuuden kuvittelemisen tapa. Se eroaa tulevaisuudentutkimuksen tai kaunokirjallisuuden tulevaisuusmielikuvituksista. Toisaalta journalismin, tieteen ja kaunokirjallisuuden erilaisuus perustuu moderniin tulevaisuusmielikuvitukseen, joka puolestaan eroaa perustavalla tavalla ainakin esimodernista ja mahdollisesti myös myöhäismodernista tulevaisuusmielikuvituksesta (ks. Adam ja Groves 2007). Kuvittelemiseen liittyvä käsitteistö *painottaa tulevaisuuden kuvittelemisen kytkeytymistä nykyhetkeen, korostaa artikkelissa kehitellyn analyyttisen viitekehyksen laaja-alaisuutta ja ilmentää tulevaisuuden asemaa*

kangastuksenomaisena horisonttina. Näistä syistä artikkelin lähestymistapa eroaa merkittävästi tulevaisuudentutkimuksen valtavirrasta, jossa tulevaisuuden merkityksiä tarkastellaan esimerkiksi ennakkoinnin, ennustamisen skenaarioiden, tulevaisuudenkuvien, heikkojen signaalien, trendien, tulevaisuuspolkujen, mahdollisten maailmojen, systeemien, mallintamisen ja todennäköisyyden kaltaisilla käsitteillä (ks. esim. Kuusi, Bergman & Salminen 2013; Kamppinen, Kuusi & Söderlund 2002; Bell 2009a ja 2009b).

Tässä artikkelissa on kyse tulevaisuuden merkityksistä nykyhetkessä ja menneisyydessä, mikä tarkoittaa pesäeron tekemistä tutkimuksiin, joiden tavoitteena on tavalla tai toisella ennakoida mahdollisesti toteutuvia tulevaisuuksia tai vaikuttaa niiden toteutumiseen. Artikkelissa kehitellyn analyttisen viitekehyksen tarkoitus on saada ote kaikista tavoista, joilla tulevaisuus tehdään läsnä olevaksi nykyhetkessä. Tästä näkökulmasta tulevaisuuden ennustaminen on tulevaisuuden kuvittelemisen perustava lajityyppi, jota journalismin, tulevaisuudentutkimuksen ja horoskooppien tulevaisuusmielikuvitukset eri tavoin ilmentävät. Artikkelin laaja-alaisen peruslähtökohdan ohella kuvittelemiseen liittyvä käsitteistö ilmentää tulevaisuuden asemaa toden ja epätoden rajalla sijaitsevana, ikuisesti pakenevana mutta jatkuvina nykyhetkinä materialisoituvana horisonttina.²

Artikkelin analyttisenä lähtökohtana on, että tulevaisuuden kuvittelu tarkoittaa *tulevaisuuden esittämistä, tulevaisuutta muovaavaa toimintaa ja tulevaisuuteen liittyvää eettistä harkintaa*. Erottelun taustalla on ajan yhteiskunnallisia merkityksiä laaja-alaisesti tutkineen Barbara Adamin ja filosofi Chris Grovesin (2007) tutkimus, jossa tulevaisuutta tarkasteltiin tiedon, toiminnan ja arvojen näkökulmista. Epäsuoremmin tiedon, toiminnan ja arvojen ulottuvuudet ovat pitkälti jäsentäneet myös tulevaisuudentutkimuksen piirissä käytyjä keskusteluja. Esimerkiksi Wendell Bellin (2009a ja 2009b) kaksiosainen johdatus tulevaisuudentutkimuksen perusteisiin käsittelee tieteenalaa tätä jaottelua mukaillen.

Tulevaisuuden kuvittelu on helpoiten ymmärrettävissä tulevaisuuden *esittämiseksi*, joka voi olla sekä *tosiasiapohjaisena* esiintyvää kuten talousennusteissa tai avoimen *fiktiivistä* kuten tieteiskirjallisuudessa. Tässä artikkelissa esiteltävässä analyttisessä viitekehysessä puhutaan tiedon sijaan nimenomaan tulevaisuuden esittämisestä, koska myös fiktiivisillä tulevaisuusesityksillä on huomattava yhteiskunnallinen merkitys. Esittämisen ohella tulevaisuus on verrattain helppo ymmärtää myös *toiminnan* kohteeksi. Tulevaisuuteen liittyvässä arkisessa järjestyksessä kyse on yleensä tulevaisuuden esittämisen (mitä tapahtuu todennäköisesti, mitä mahdollisesti) ja toiminnan (miten toimin erilaisissa vaihtoehdoissa, miten saan tietyn vaihtoehdon toteutumaan) kytkennästä. Tämän artikkelin jaottelussa *tulevaisuutta muovaavalla toiminnalla* tarkoitetaan sitä, *miten erilaiset tulevaisuusmielikuvitukset kytkeytyvät tulevaisuuksien todeksi tekemiseen*. Esimerkiksi uutisjournalismia jäsentävä ulkopuolisuuden ihanne tekee avoimen tulevaisuustyön hankalaksi: poikkeustilanteita lukuun ottamatta uutinen kieltää vaikutuksensa maailmaan.

Ettinen harkinta on helppo ymmärtää tulevaisuuden kuvittelemisen ulottuvuudeksi *toiminnan seurausten* pohtimisen näkökulmasta. Tulevaisuusesitysten sisältöön

ei sen sijaan yleensä liity vastaavanlaista harkintaa. Tässä artikkelissa *tulevaisuuteen liittyvällä eettisellä harkinnalla* tarkoitetaan sitä, *miten tulevaisuutta muovaavaan toimintaan tai tulevaisuuden esittämiseen liittyvä eettinen harkinta ilmenee erilaisissa tulevaisuusmielikuvituksissa*. Journalismin tapauksessa esimerkiksi voimakas julkinen kritiikki saattaa tehdä toimittajista poikkeuksellisen tietoisia toimintansa ja esitystensä seurauksista (ks. esim. Koljonen 2013, 226–229).

Tulevaisuuden kuvittelemista voi edellä mainituista lähtökohdista tutkia monin, valtaosin aiemmassa tutkimuksessa vähäiselle huomiolle jäänein tavoin. Mainitun Adamin ja Grovesin (2007, 161–187) tutkimuksen tarkoituksena oli etsiä tiedon, toiminnan ja arvojen uudelleenkytkennästä ratkaisuja tilanteeseen, jossa inhimillisen toiminnan seuraukset ovat yhä kauaskantoisempia, mutta vastuu tulevaisuuksista on sidottu hyvin rajalliseen käsitykseen uskottavasta tulevaisuustiedosta. Tällä artikkelilla ei ole vastaavanlaisia normatiivisia tarkoituksia. Artikkelissa kehiteltyä viitekehystä voi kuitenkin käyttää myös tulevaisuusongelmien tunnistamiseen ja ratkaisemiseen. Tässä artikkelissa tarkastelun kohteena on journalistinen tulevaisuusmielikuvitus, jonka jäsentymistä tarkastellaan esittämisen, toiminnan ja eettisen harkinnan näkökulmista. Vastaavalla tavalla olisi mahdollista tarkastella myös muunlaisia tulevaisuusmielikuvituksia, astetta abstraktimmalla tasolla esimerkiksi kapitalistista tulevaisuusmielikuvitusta (Beckert 2016).

Mielekkäitä kysymyksiä virittää myös erilaisten tulevaisuusmielikuvitusten kytkeytyminen toisiinsa: miten journalistinen tulevaisuusmielikuvitus määrittyy myöhäismodernin tulevaisuusmielikuvituksen osana suhteessa muunlaisiin tulevaisuusmielikuvituksiin? Tärkeä – ja haastava – tutkimustehtävä olisi myös ennustamisen kaltaisten tulevaisuuden kuvittelemisen lajityyppien tunnistaminen. Voisiko esimerkiksi toivoa ajatella tällaisena lajityyppinä? Minkälaista olisi tässä tapauksessa journalistinen toivo? Näkökulmaa laajentamalla voi puolestaan kysyä, miten tulevaisuusmielikuvitukset ja kuvittelemisen lajityypit järjestyvät erilaisissa tilanteissa. Tämä on mielenkiintoinen kysymys muun muassa siksi, että tulevaisuuden kuvittelemisella on elimellinen merkitys sekä yhteiskunnallisen muutoksen että vakauden tuottamisessa. Tulevaisuuden kuvittelemisen kytkeytyy olennaisella tavalla myös moniin jäsenyyksiin, joilla muutosta ja pysyvyyttä on ihmistieteissä kuvattu. Moderni yhteiskunta perustuu ajatukselle inhimillisestä toiminnasta historian moottorina, mutta myöhäismodernissa tämän ajatuksen tuottaman itseluottamuksen uskotaan karisevan, mikä on tehnyt tulevaisuuden uudella tavalla ongelmalliseksi (ks. esim. Koselleck 1985; Adam & Groves 2007).

Artikkeli etenee siten, että ensimmäisessä osassa määritellään journalistinen tulevaisuusmielikuvitus tarkastelemalla tulevaisuuden esittämistä, tulevaisuutta muovaavaa toimintaa ja tulevaisuuteen liittyvää eettistä harkintaa *journalistisen kulttuurin solmukohtien* valossa. Toisessa osassa tarkastellaan *Helsingin Sanomien* vuodelle 2018 nimittämää tulevaisuuskirjeenvaihtajaa esimerkkinä journalistisesta tulevaisuusmielikuvituksesta. Artikkelin lopuksi viritetään kysymys realismista, toivosta ja tulevaisuuskirjeenvaihtajan kehitysoptimismista.

Journalistinen tulevaisuusmielikuvitus

Journalismin aikasuhdetta voi pitää jokseenkin vakiintuneena tutkimuskohteena (esim. Bødker & Sonnevend 2018; Väliverronen 2013). Erityisesti tulevaisuuteen keskittyviä tutkimuksia on huomattavasti vähemmän (esim. Väliverronen 2003; 2004). Vielä harvinaisempia ovat tutkimukset, joiden pyrkimyksenä on ollut määrittellä journalismin suhdetta tulevaisuuteen muutenkin kuin journalismin sisältöjen, eli tulevaisuuden esittämisen, näkökulmasta (jonkinlainen avaus tähän suuntaan on Kumpu 2016). Tässä artikkelissa journalistisen tulevaisuusmielikuvituksen määrittelytyöhön ryhdytään tarkastelemalla tulevaisuuden esittämistä, tulevaisuutta muovaavaa toimintaa ja tulevaisuuteen liittyvää eettistä harkintaa suhteessa journalismin ydinaineksiin, joiden määrittäminen on ollut yksi journalismin tutkijoiden ikuisuusprojekteista (Koljonen 2013, 65). Tässä artikkelissa määrittelytyön lähtökohtana käytetään Thomas Hanitzschin (2007) pelkistystä erilaisia journalistisia kulttuureja yhdistävistä solmukohdista, joita ovat *tietoteoria*, *institutionaalinen rooli* ja *eettinen ideologia*. Journalististen kulttuurien eroja Hanitzsch (mt.) hahmottaa kuhunkin solmukohtaan kytkeytyvillä kahdella tai kolmella ulottuvuudella. Pelkistyksessä journalistista kulttuuria tarkastellaan hyvin abstraktilla tasolla, mikä käy hyvin yhteen journalistisen tulevaisuusmielikuvituksen määrittelypyrkimysten kanssa. Käytän pelkistystä muuntamaan tulevaisuuden kuvittelemiseen liittyvät yleiset kysymykset erityisesti journalistista tulevaisuusmielikuvitusta koskeviksi tutkimusongelmiksi ja edelleen *Helsingin Sanomien* tulevaisuuskirjeenvaihtajaan liittyviksi tutkimuskysymyksiksi (taulukko 1).

Taulukko 1. Tutkimuksen lähtökohdat.

Tulevaisuuden kuvittelemisen ulottuvuus	Journalistiseen tulevaisuusmielikuvitukseen liittyvä tutkimusongelma	HS:n tulevaisuuskirjeenvaihtajaan liittyvät tutkimuskysymykset
Tulevaisuuden esittäminen	<i>Tulevaisuustieto</i> . Miten <i>journalistinen tietoteoria</i> säätelee tulevaisuuden esittämistä?	Minkälaista tulevaisuustietoa kirjeenvaihtaja tuotti omassa esityksissään? Mikä merkitys journalismin tulevaisuustiedolla oli tulevaisuuskirjeenvaihtajaan liittyvässä metapuheessa?
Tulevaisuutta muovaava toiminta	<i>Tulevaisuustyö</i> . Miten <i>institutionaalinen rooli</i> säätelee journalismin ryhtymistä tulevaisuutta muovaavaan toimintaan?	Miten kirjeenvaihtaja käsitteli omaa ja kuvaamiensa toimijoiden roolia tulevaisuuden tekijöinä? Mikä merkitys journalismin tulevaisuustyöllä oli tulevaisuuskirjeenvaihtajaan liittyvässä metapuheessa?
Eettinen harkinta	<i>Tulevaisuusvastuu</i> . Miten <i>eettinen ideologia</i> säätelee journalismin vastuuta tulevaisuuden esittämisestä ja tulevaisuutta muovaavasta toiminnasta?	Miten kirjeenvaihtaja käsitteli omaa ja kuvaamiensa toimijoiden tulevaisuuteen liittyvää eettistä harkintaa? Mikä merkitys journalismin tulevaisuusvastuulla oli tulevaisuuskirjeenvaihtajaan liittyvässä metapuheessa?

Tulevaisuuden esittäminen

Tavallisin ja helpoin tapa lähestyä tulevaisuutta on mieltää se esittämisen – tyypillisesti enemmän tai vähemmän ehdollisen ennustamisen – kohteeksi. Tulevaisuutta koskevan tiedon ongelma on se, että tulevaisuus ei sanan varsinaisessa mielessä ole olemassa nykyhetkessä muulla tavalla kuin aikomuksina tai menneisyyden kuvitteellisena jatkeena. Kummassakin tapauksessa tieto tulevaisuudesta on paitsi epäsuoraa myös hyvin altista muutoksille. Tosiasiapohjaisina esiintyvissä tulevaisuusmielikuvituksissa tavanomaisin ratkaisu tulevaisuustiedon ongelmaan on suhtautua tulevaisuuteen *ikään kuin* se olisi ennalta havaittavissa (Beckert 2016, 61–94). Kysymyksellä tulevaisuuden esittämisestä ja tulevaisuustiedon mahdollisuudesta on ollut perustavaa laatua oleva merkitys tulevaisuudentutkimuksen tieteenalalla. Sen alkuvaiheissa pohdittiin toistuvasti, onko futurologiassa kyse tietoa tavoittelevasta tieteestä vai pikemminkin taiteen kaltaisesta yhteiskunnallisesta liikevoimasta (ks. esim. Bell 2009a, 165–189; Niiniluoto 1993). Vaikka tulevaisuudentutkimuksen ensimmäiseksi periaatteeksi mainitaan usein ”tulevaisuus ei ole ennakoitavissa” (esim. Malaska & Mannerman 1985, 46; Rubin 2014), perustuu alan asema yhteiskunnassa ja tiedeyhteisössä yhtä kaikki oletukselle jonkinlaisen, usein päätöksentekoa tukevaksi ajattelun, tulevaisuustiedon tuottamisesta. Tulevaisuustiedon ongelmaan on tulevaisuudentutkimuksessa kehitelty erilaisilta tieteenfilosofisilta pohjilta ponnistavia ratkaisuja (ks. esim. Bell 2009a, 191–238; Kamppinen & Malaska 2002). Tulevaisuuden esittämistä on tarkasteltu esimerkiksi *tulevaisuudenkuvan* käsitteen kautta (ks. esim. Bell 2009a, 81–86; Rubin 1998). Tyypillisiä tulevaisuusesitysten tutkimuksessa tarkasteltuja ulottuvuuksia ovat esitetyn tulevaisuuden toivottavuus (mahdollisuus, uhka, lupaus, utopia, dystopia) etäisyys nykyhetkestä, toteutumisen todennäköisyys ja ennakoitujen muutosten nopeus (ks. Michael 2000).

Journalistisen esittämisen tärkein solmukohta on tieto: journalistiset esitykset ovat *tosiasiapohjaisia* erotuksena kirjallisuuden kaltaisista, lähtökohtaisesti *fiktiivisistä* esityksistä. Tähän perustavanlaatuisen erotteluun verrattuna journalististen esitysten toiseksi solmukohdaksi toisinaan mainittu *ajankohtaisuus* (esim. Deuze 2005; Koljonen 2013, 81–85) on korkeintaan tarkentava määre. Tulevaisuustiedon ongelma on tulevaisuudentutkimuksen tapaan olennainen myös journalismin kohdalla. Vastaavanlaista jännitettä ongelman ratkaisemiseksi ei kuitenkaan synny, sillä tulevaisuudentutkimuksesta poiketen journalismi haluaa esiintyä pikemminkin nykyhetken ja lähimenneisyyden kuin tulevaisuuden kuvaajana. Tämän artikkelein lähtökohtana olevassa Hanitzschin (2007, 375–378) journalistisen kulttuurin pelkistyksessä *journalistista tietoteoriaa* jäsentävät kysymykset objektiivisen ja neutraalin tiedon mahdollisuudesta ja perusteista. *Tiedon mahdollisuuden* näkökulmasta totuuden vastaavuusteoriaan uskovien objektivistien mukaan asiat voidaan esittää sellaisena kuin ne ovat. Tiedon subjektiivisuutta korostavien tulkintojen mukaan objektiivista tietoa voi ehkä tavoitella, mutta lopulta tosiasiat ovat olemassa vain erilaisina esityksinä. *Tiedon perusteiden* suhteen journalistista tietoteoriaa jäsentää

ero empiirisyyden ja analyttisyyden välillä: empiirisuus korostaa tiedon vahvistamista havainnoilla ja todisteilla, analyttisyys pitää järkeilyä, päättelyä ja perusteluita mielipiteitä tosiasioita tärkeämpinä.

Tulevaisuustiedon ongelma vaikuttaisi olevan hyvin vaikeasti suoraan ratkaistavissa objektiivisuutta ja empiirisyyttä painottavissa journalistisissa kulttuureissa. Se voidaan kuitenkin ratkaista kiertoteitse esimerkiksi niin, että jonkin nykyhetkessä havaittavissa olevan asian tai ilmiön ajatellaan *edustavan* pian laajemminkin toteutuvaa tulevaisuutta. Tästä näkökulmasta tulevaisuus tapahtuu epätasaisesti: toiset ovat edempänä kuin toiset, ja kolmannet elävät kaukana menneisyydessä. Edelläkävijöitä koskeva tieto voi olla sekä empiiristä että objektiivista. Journalististen esitysten rajallisuutta, analyttisyyttä ja mielipiteitä korostavan tietoteorian puitteissa tulevaisuustiedon ongelma on helpommin ratkaistavissa. Samalla ajallinen perspektiivi kuitenkin latistuu ja tulevaisuuden erityisyys uhkaa hävitä kokonaan näkyvistä, kun siitä tulee yksi monitulkintainen pohdinnan kohde muiden joukossa. Suomalaisessa journalistisessa kulttuurissa on väitetty tapahtuneen muutos subjektiivisuuden ja analyttisyyden suuntaan (Koljonen 2013, 68–72), minkä pitäisi ainakin periaatteessa tehdä helpommaksi puhua tulevaisuudesta. Empiiriset havainnot journalismin tulevaisuusesityksistä tukevat väitettä tulevaisuuden kuvittelemisen helpottumisesta osittain (Kumpu 2016a, 78–115; Barnhurst & Mutz 1997, 39–41). Aiemmissä tutkimuksissa suomalaisen journalismin tulevaisuusesityksistä on havaittu myös esimerkiksi, että sosiaalisista innovaatioista kertovissa jutuissa on enemmän tulevaisuusviittauksia kuin teknologisiin innovaatioihin liittyvissä jutuissa (Kauhanen & Noppari 2007, 51–52), Lapin 1990-luvun metsätuhojen uutisoinnissa mahdollinen tulevaisuus oli tärkeämpi uutisaihe kuin nykyhetken tilanne tai menneet tapahtumat (Välvirronen 1996, 139–147) ja YK:n ilmastokokoukset uutisoidaan toistuvasti hyvän ja huonon tulevaisuuden vedenjakajiksi, ”ratkaiseviksi hetkiksi” (Kumpu 2016b). Yleisemmällä tasolla on arveltu, että journalististen tulevaisuusesitysten hallitseva piirre on se, että kuvitelmat liittyvät tavalla tai toisella tieteeseen ja teknologiaan (Välvirronen 2003, 135; Brown, Rappert & Webster 2000, 4).

Tulevaisuutta muovaava toiminta

Toiminnan näkökulmasta tulevaisuuden kuvittelemisen tarkoittaa huomion kiinnittämistä siihen, että tulevaisuus toteutuu yhä uudestaan ja uudestaan tietynlaisina nykyhetkinä tekojen ja tekemättä jättämisten kautta.³ Kyse on siitä, *miten toiminnan tulevaisuutta muovaava potentiaali tulee ymmärretyksi erilaisissa tulevaisuusmielikuvituksissa*. Kuten edellä todettiin, tulevaisuudentutkimuksen itseymmärryksessä paremman tulevaisuuden tavoittelulla on ollut keskeinen merkitys. Tulevaisuudentutkimuksen toiseksi ja kolmanneksi periaatteiksi mainitaan usein ”tulevaisuus ei ole ennalta määrätty” ja ”tulevaisuuteen voidaan vaikuttaa teoilla ja valinnoilla” (Malaska & Mannermaa 1985, 46; Rubin 2014). Journalismin suhde tulevaisuuden tekemiseen on selvästi tulevaisuudentutkimusta ristiriitaisempi. Tämän artikkelin

lähtökohtana olevassa Thomas Hanitzschin (2007) pelkistyksessä journalistista toimintaa – kuten tulevaisuustyötä – säätelee *journalismin institutionaalinen rooli*.⁴ Hanitzschin (2007, 375–378) mukaan roolin toteutumista erilaisissa journalistisissa kulttuureissa määrittelevät *journalismin yhteiskunnallinen aktiivisuus, suhde vallankäyttäjiiin ja suhde yleisöön*.

Yhteiskunnallisesti aktiivinen journalismi sitoutuu valitsemiensa arvojen ja asioiden ajamiseen siinä missä vaikuttamispyrkimyksiltään passiivisempi journalismi asettuu ulkopuolisen tarkkailijan rooliin. Vallankäyttäjille lojaali, konsensushenkinen journalismi myötäilee tai puolustaa vallanpitäjiä, joita kriittinen, vastakainasetteluja etsivä journalismi pyrkii avoimesti haastamaan. Yleisönsä kansalaisiksi mieltävä journalismi kertoo lukijoilleen, minkälaisia kansalaistietoja ja -taitoja yhteiskunnassa tarvitaan siinä missä kuluttajina lukijoitaan puhutteleva journalismi tarjoaa lukijoilleen sellaisia sisältöjä, joista heidän kuvitellaan haluavan kuulla ja joista he ovat valmiita maksamaan. Ulkopuoliseksi tarkkailijaksi asemoituminen, vallankäytön myötäileminen ja yleisöjen kulutustottumuksiin tukeutuminen tarkoittaisi journalistista tulevaisuustyötä, joka seurailee ja heijastelee muiden toimijoiden tulevaisuusaloitteita. Asioiden ajaminen, vallankäyttäjien haastaminen ja lukijoiden valistaminen merkitsevät tulevaisuustyötä, joka nojaa tarkkailijaroolia avoimemmin journalismin omiin valintoihin tehden ne samalla näkyviksi. Journalistinen tulevaisuustyö sanan varsinaisessa merkityksessä voi siis tästä näkökulmasta perustua *asianajoon* (määrätyn tulevaisuuden todeksi tekeminen), *valtakritiikkiin* (vallanpitäjien tulevaisuustyön epäily) ja *valistukseen* (lukijoiden tulevaisuustyön mahdollistaminen).

Aiemassa tutkimuksessa journalismin rooliin, valtaan ja velvollisuuksiin tulevaisuuden tekijänä on kiinnitetty huomiota erityisesti *innovaatiojournalismia* käsittelevässä tutkimuksessa (ks. esim. Kauhanen, Kaivo-oja & Hautamäki 2007). Näissä kehitelmissä lähtökohtana on ollut, että globaalissa kilpailuympäristössä menestymisen edellytyksenä on innovaatiotalous, joka voi toimia vain tulevaisuusorientoituneessa yhteiskunnassa, jonka synnyttämisestä ja ylläpitämisestä median tulisi kantaa vastuunsa aktiivisella tulevaisuustyöllä (Kauhanen 2007). Käytännössä tämä on tarkoittanut esimerkiksi tulevaisuudentutkimuksen tieteenalalla kehiteltyjen, skenaariotyön ja asiantuntijapaneelien kaltaisten menetelmien hyödyntämistä uutistyydyssä (ks. Luukkonen 2007). Suhteessa Hanitzschin (2007) journalismin roolia määrittäviin ulottuvuuksiin innovaatiojournalismiin liittyvässä tutkimuksessa esitetyt ohjeet tarkoittaisivat kaikin tavoin aktiivisempaa otetta verrattuna vastinpariksi asetettuun ”perinteiseen” journalismiin (Kauhanen 2007, 76): innovaatiojournalismi on aktiivisempaa suhteessa yhteiskunnalliseen muutokseen (suunta kohti innovaatiotaloutta), suhteessa yleisöön (innovaatiotalous kansalaistaitona) ja suhteessa valtaan (kriittisyys hyveenä). Asianajon ja valistuksen ulottuvuudet tulevat innovaatiojournalismiin liittyvässä kirjallisuudessa hyvin esiin. Valtakritiikin näkökulmasta projekti on ristiriitaisempi, sillä koko sen kysymyksenasettelu perustuu nimenomaan vallanpitäjien mielellään hyödyntämään innovaatioretoriikkaan.

Tulevaisuuteen liittyvä eettinen harkinta

Ettinen harkinta on helppo ymmärtää tulevaisuuden kuvittelemisen ulottuvuudeksi *toiminnan seurausten* pohtimisen näkökulmasta. Tulevaisuusesitysten sisältöön ei sen sijaan liity vastaavanlaista harkintaa. Tulevaisuudentutkimuksessa sitoutuminen paremman maailman tavoitteluun tarkoittaa tulevaisuuteen liittyvän eettisen harkinnan korostamista osana kaikenlaista päätöksentekoa (Kamppinen, Malaska & Kuusi 2002, 38–40). Wendell Bell (2009b) on kehittänyt tulevaisuudentutkimuksen perustaksi teoriaa, jossa arvot ymmärretään siinä määrin objektiivisiksi, että niistä voidaan käydä samanlaista kriittistä ja objektiivisuuteen pyrkivää keskustelua kuin mistä tahansa tieteellisestä väitteestä (ks. Kamppinen, Malaska & Kuusi 2002, 45–50). Tässä artikkelissa *tulevaisuuteen liittyvällä eettisellä harkinnalla* tarkoitetaan sitä, *miten tulevaisuutta muovaavaan toimintaan tai tulevaisuuden esittämiseen liittyvä eettinen harkinta ilmenee erilaisissa tulevaisuusmielikuvituksissa*. Yhteiskunnallisella tasolla kysymys tulevaisuutta muovaavan toiminnan vastuullisuudesta ja arvoperustasta on tullut herkästi esitetyksi keskusteltaessa esimerkiksi geeniteknologian tai ydinvoiman kaltaisista kysymyksistä. Tulevaisuuden esittämisen kohdalla kysymys arvoista herää huomattavasti harvemmin, eikä siihen vaikuta liittyvän selkeitä normeja.

Journalismietiikalla tarkoitetaan vastuulliseen journalismiin liittyviä normeja, jotka kytkeytyvät kysymykseen siitä, mitä journalismin *pitäisi tehdä* ottaen huomion sen yhteiskunnallisen aseman (Ward 2009, 295). Tulevaisuuden kuvittelemista – tulevaisuuden journalistista esittämistä tai journalismin osallistumista tulevaisuuden tekemiseen – ei mainita erityisenä ongelma-alueena journalismietiikan perusesityksissä⁵. Thomas Hanitzschin (2007) pelkistyksessä journalismin eettistä ideologiaa erilaisissa journalistissa kulttuureissa määrittelee yhtäältä *suhtautuminen yleispäteviin sääntöihin* ja toisaalta *keinojen tai päämäärien korostuminen eettisessä harkinnassa*. Ulottuvuudet kuvaavat toimittajien tapoja reagoida työssään ilmeneviin eettisiin ongelmiin (mt., 378). Tulevaisuuden kohdalla keskeisiä eettisiä ongelmia ovat tulevaisuustiedon epävarmuus, journalismin esitysten vaikutus tulevaisuuden toteutumiseen ja journalismin oma rooli tulevaisuuden tekijänä. Tällaisten ongelmien ratkaisemisessa on Hanitzschin ulottuvuuksia seuraten kyse yhtäältä siitä, *onko journalistisella tulevaisuusmielikuvituksella jokin yleispätevä perusta vai harkintaanko asiaa tilanne kerrallaan*, ja toisaalta siitä, *pyhittääkö päämäärä keinot tulevaisuutta kuviteltaessa*.

Journalismissa etiikan yleispäteväksi perustaksi on perinteisesti tarjottu totuuden kertomista. Yleispätevää velvollisuutta kertoo totuus on kuitenkin sekä teoriassa että käytännössä suhteellistettu monin eri tavoin vastuullisen journalismin nimissä. (Ward 2009.) Totuuteen tukeutuminen tarkoittaa journalistisen tulevaisuusmielikuvitusten vaikutuksen rajaamista keskustelun ulkopuolelle: ”totuustoimittaja” kerää ja julkaisee totuuden kannalta relevantteja faktoja piittaamatta niiden julkaisemisen seurauksista (Koljonen 2007, 86). Tilannekohtaista harkintaa yleispätevien sääntöjen sijaan korostava lähestymistapa tekee mahdolliseksi tulevaisuusmielikuvituksen seurausten joustavamman arvioinnin. Samalla eettisestä harkinnasta itsestään tulee

tulevaisuuteen suuntautunutta ja dynaamista verrattuna menneisyyteen suuntautuvaan sääntöperustaiseen harkintaan. Keinoihin ja päämääriin liittyvällä ulottuvuudella kyse on siitä, missä määrin mielekkääksi arvioidun tulevaisuuden toteutumisen pyhittää ne tavat, joilla tulevaisuutta journalismissa lähestytään. Käytännössä esimerkiksi ilmastokokousten uutisoinnin kohdalla voidaan kysyä, missä määrin ilmastopöytäkirjan aikaan saaminen määrittää sitä, miten tulevaisuus kokouksiin liittyvässä uutisoinnissa esitetään ja minkälaiseen rooliin journalismi asettuu suhteessa kokouksiin (vrt. Kumpu 2014).

Tulevaisuuskirjeenvaihtajan mielikuviutus

Helsingin Sanomat ilmoitti joulukuussa 2017 perustavansa vuodeksi 2018 erityisen *tulevaisuuskirjeenvaihtajan* tehtävän, johon valittiin lehden pitkäaikainen ulkomaantoimitaja Heikki Aittokoski. Tässä artikkelissa HS:n tulevaisuuskirjeenvaihtaja-projektia tarkastellaan esimerkkinä journalistisesta tulevaisuusmielikuvituksesta. Tarkoituksena ei ole esittää kattavaa analyysiä, mikä olisikin hankalaa tulevaisuuskirjeenvaihtaja-projektin ollessa tämän artikkelin kirjoitushetkellä vielä kesken. Sen sijaan tulevaisuuskirjeenvaihtajan nimityspäätöstä ja Aittokosken tässä roolissa alkuvuoden 2018 aikana kirjoittamia juttuja tarkastelemalla havainnollistan sitä, minkälaisen otteen artikkeleissa kehitellyllä jäsenyyksellä voi saada journalismin tavasta lähestyä tulevaisuutta. Tulevaisuuskirjeenvaihtajaa ei voi pitää esimerkkinä tavanomaisesta journalistisesta tulevaisuusmielikuvituksesta. Se on pikemminkin erityislaatuinen projekti, joka tunnistaessaan tulevaisuuden journalistiseksi aihealueeksi on tämän artikkelin näkökulmasta hedelmällinen tutkimuskohde. Jo tällaisen projektin olemassaolo sinänsä kertoo tulevaisuuden kulttuurisesta merkityksestä ja puhuttelevuudesta. Tulevaisuuskirjeenvaihtajalta julkaistiin *Helsingin Sanomissa* projektin julkistamisen yhteydessä ja vuoden 2018 alkupuoliskon aikana yhteensä 23 juttua, jotka voidaan jakaa neljäksi kokonaisuudeksi (taulukko 2).⁶

Tässä artikkelissa esitetyn analyysin painopiste on kirjeenvaihtajaa koskevassa metapuheessa. Taulukossa 2 esitetty juttuluettelo antaa kuitenkin hyvän käsityksen siitä, mitä tulevaisuuskirjeenvaihtaja ryhtyi pestinsä alettua tekemään. Lajityypiltään kirjeenvaihtajan jutut olivat reportaaseja, kolumneja, haastatteluja, esseitä ja analyysejä – itse asiassa usein näiden sekoituksia. Varsinaisia uutisia tulevaisuuskirjeenvaihtaja ei kirjoittanut. Alkuvuoden kolmen reportaasimatkan väljinä teemoina olivat teknologia (Piilaakso), onnellisuus (Islanti) ja kehittyvien maiden keskiluokka (Kolumbia). Juttuja julkaistiin lehden eri osastoilla, valtaosa kuitenkin ulkomaansivuilla. Juttujen pituus vaihteli lyhyistä kolumneista usean sivun mittaisiin reportaaseihin. Kaikki pidemmät jutut olivat joko uutisetusivun tai osastoetusivujen kansiaiheena. Juttujen tulevaisuusvirittyneisyys vaihteli. Piilaaksosta kirjoitetuissa teknologiajutuissa tulevaisuus oli tärkeä raportointia virittävä tekijä. Sen sijaan esimerkiksi reportaasi kolumbialaisen huumeopomien huvilalta käsitteli lähinnä menneisyyttä

Taulukko 2. Tutkimusaineisto: Tulevaisuuskirjeenvaihtajan kirjoittamat jutut ja tehtävää käsittelevä uutisointi Helsingin Sanomissa 5.12.2017–11.6.2018

Juttukokonaisuus	Jutunaiheet
Tulevaisuuskirjeenvaihtajan julkistus (5.12.2017)	<ul style="list-style-type: none"> - Kirjeenvaihtajan nimitysuutinen - Kirjeenvaihtajana aloittavan Heikki Aittokosken esipuhe-kolumni - Uutinen lukijakyselystä, jonka perustella tulevaisuuskirjeenvaihtaja päätettiin nimittää
Piilaakso edelläkävijänä (19.1. –20.2.2018)	<ul style="list-style-type: none"> - Reportaasi Helsingin pormestarin ja apulaispormestarin opintomatkasta - Historioitsija Niall Fergusonin haastattelu - Reportaasi ”tämän vuosisadan Firenzestä” - Tekoäly-yrityksen suomalaisen markkinointijohtajana haastattelu - Reportaasi autioituneesta ostoskeskuksesta - Tulevaisuudentutkijan haastattelu työelämän tulevaisuudesta
Islanti onnellisten saarena (11.–24.3.2018)	<ul style="list-style-type: none"> - Reportaasi Islantiin suuntautuvasta turismista - Reportaasi Vatnajökull-jäätiköltä - Reportaasi ”onnellisten saarelta”
Kolumbian Medellinin keskiluokka (12.5.–11.6.2018)	<ul style="list-style-type: none"> - Kolumni Medellinin kehityksestä - Reportaasi ”keskiluokkaisesta kerrostalokolmiosta” - Sähköpyöräyrittäjän haastattelu - Reportaasi lapsiperheiden elämyspuistoksi muutetulta huumepomon huvilalta
Yksittäiset jutut	<ul style="list-style-type: none"> - Reportaasi Taiwanista takaisin Suomeen siirretyltä polkupyörätehtaalta (10.2.) - Steven Pinkerin kirja <i>Enlightenment Now</i> (13.3. ja 16.4.) - Tulevaisuuskirjeenvaihtajan blogin kautta järjestetty onnellisuuskysely (30.3.) - Helsingissä vierailut humanoidirobotti (6.4.) - Reportaasi paperitehtaalla käytettävistä robottikoptereista (14.4.) - Kolumni suurten teknologiayhtiöiden vaikutusvallasta (24.4.) - Essee itsevaltioiden noususta ja demokratian taantumasta (24.4.)

Kirjeenvaihtajan tulevaisuustieto

Tulevaisuuskirjeenvaihtajan julkistamisen yhteydessä julkaistussa esipuhe-kolumnissaan tehtävään valittu Heikki Aittokoski ilmoitti suhtautuvansa hyvin epäilevästi tulevaisuuden ennustamiseen ”kiihtyneen murroksen” aikakaudella (HS 5.12.2017). Hän totesi tehtävänantonsa tulevaisuuskirjeenvaihtajana olevan ”tietysti mahdoton”, koska tulevaisuuteen sisältyy aina yllätyksiä ja vain ani harvat muutokset koskevat koko ihmiskuntaa tai edes valtaosaa siitä. Ennustamisen sijaan Aittokoski ilmoitti esipuheessaan keskittyvänsä asioihin, joiden ”luulen muovaavan merkittävästi tulevaisuutta”. Tärkeä raja oli kuitenkin se, että suhtautuminen tulevaisuuteen liittyyiin

uhkakuviin oli lähtökohtaisesti kielteistä. ”Tervemenoa, ilmestyskirjan ratsastajat” otsikoidussa esipuheessa todettiin haltioituneisuuden olevan ”asenteena verrattomasti kiinnostavampi kuin toimeton ongelmissa rypeminen”. Ilmastonmuutokseen liittyvät uhkakuvat ovat Aittokosken mukaan ”todellisia ja varteenotettavia” mutta ”kalpenevat” niiden mahdollisuuksien rinnalla, joita elinajan pitenemisen, elämänlaadun parantumisen, teknologisen kehityksen, elintason kohenemisen, keskiluokkaistumisen, lääketieteen kehittymisen ja sotien vähenemisen kaltaiset myönteiset kehityskulut tuovat tullessaan.⁷

Epäilevä suhtautuminen tulevaisuuden ennustamiseen kävi hyvin ilmi tulevaisuuskirjeenvaihtajan alkuvuoden aikana kirjoittamissa jutuissa, sillä niissä esitettiin tulevaisuuteen viittaavia tosiasiaväitteitä harvakseltaan. Jotain tulevaisuuskirjeenvaihtajan itselleen asettaman tehtävän vaikeaselkoisuudesta ja toisaalta ennustamisen helppoudesta tulevaisuuden lähestymistapana kertoo kuitenkin se, että tulevaisuuskirjeenvaihtajan juttujen yhteydessä ajoittain julkaistuissa vinjettitekstissä kirjeenvaihtajan tehtäväksi oli kaikesta huolimatta tiivistetty ”selvittää vuoden ajan, millainen maailma on tulevaisuudessa”. Koko projektia kehystäneen kehitysoptimismien perusteeksi esitettyjä eliniän pitenemisen tai keskiluokkaistumisen kaltaisia kehityskulkuja ei suoraan käsitelty kirjeenvaihtajan jutuissa. Tarkoituksena oli pikemminkin näiden megatrendien kuvittaminen mikrotason journalistisella havainnoinnilla eri puolilta maailmaa.

Suhteessa journalistiseen tietoteoriaan tulevaisuuskirjeenvaihtajan rooli oli hyvin joustava. Kyse oli yhtä aikaa empiirisestä, analyttisestä, objektiivisesta ja subjektiivista projektista. Peruslähtökohta oli empiirinen: tulevaisuutta kuvattiin epäsuorasti tekemällä havaintoja paikoista, joissa ”kiihtyvä murros” oli jo tapahtunut tai tapahtumassa. Näistä lähtökohdista tulevaisuuskirjeenvaihtaja matkusti etsimään Piilaaksosta teknologisia edelläkävijöitä, Islannista turisteja, sulavia jäätiköitä ja onnellisia ihmisiä sekä Medellínistä vaurastuvaa keskiluokkaa. Empiirisyyden rinnalla juttuja viritti kuitenkin myös vahvan analyttinen ote: juttujen kertoja antoi havainnoilleen merkityksiä suhteessa murroskehukseen. Toistuva kerronnallinen tyylikeino olikin ääneen ihmetteleminen. Tulevaisuustiedon objektiivista ulottuvuutta jutuissa edusti implisiittisenä taustaoletuksena toiminut tieto myönteisistä megatrendeistä. Tulevaisuuskirjeenvaihtaja heijasti myönteisiä kehityskulkuja menneisyydestä ja nykyhetkestä tulevaisuuteen ja vakuutteli, että kehitys tärkeimmillä rintamilla jatkuu edelleen – tymeistä ilmestyskirjan ratsastajista huolimatta. Subjektiivisuutta tulevaisuuskirjeenvaihtajassa ilmensi se, että koko projekti rakentui pitkälti Aittokosken henkilön varaan. Juttujen aiheen sijaan niiden kirjoittaja toimi lukijoiden suuntaan pääasiallisena kiinnostavuuden takeena. Tulevaisuuskirjeenvaihtajaa julkistettaessa Aittokoskesta julkaistiin kolme kuvaa, yksi etusivulla ja kaksi sisäisivulla. Aittokosken kuva oli myös juttujen yhteydessä julkaistussa vinjetissä. Myös jutut olivat otteeltaan henkilökohtaisia. Aittokoski kertoi lukijalle aiemmista kokemuksistaan kirjeenvaihtajana, pohdiskeli ääneen reportaasimatkoilla näkemäänsä ja kokemaansa sekä kertoi esimerkiksi Vatnajökull-jäätikön kiehtoneen häntä koulupojasta saakka. Subjektiivis-analyttisestä lähestymistavasta kertoivat myös lukuisat kolumnit ja esseet.

Kirjeenvaihtajan tulevaisuustyö

Journalismin valta tehdä tulevaisuuksia ei ollut tulevaisuuskirjeenvaihtajaan liittyvässä metapuheessa kritiikin tai reflektion kohteena. Julkistamisen yhteydessä HS:n vastaava päätoimittaja Kaius Niemi perusteli tehtävän perustamista sillä, että journalismin ”yksi tärkeä tehtävä on antaa eväitä suurten ja monimutkaisten ilmiöiden ymmärtämiseen” (HS 5.12.2017). Niemi viittasi epäsuorasti myös Aittokosken penneyteen uhkakuvia kohtaan todetessaan, että ”tulevaisuus voi näyttäytyä epävarmana ja siihen liittyvät muutokset pelottavina”, mutta ”haemme vastausta siihen, kuinka pystymme elämään onnellisesti uudessa maailmassa”. Toisin sanonen, lehden tarkoituksena oli lukijoiden palveleminen tulevaisuuden herättämän epävarmuuden ja pelkojen liennyttäjänä. Palvelueetos oli tulevaisuuskirjeenvaihtajan taustalla myös sikäli, että tehtävän perustaminen perusteltiin lukijakyselyllä (HS 5.12.2017). Sen mukaan aiheita, joita lukijat halusivat käsiteltävän lisää, olivat ”ilmastonmuutos, teknologian innovaatiot, työn murros, talouden ja politiikan uusi maailmanjärjestys, terveys, väestö, uskonnot ja ideologiat sekä hyvät uutiset ja onnellisuus”. Tulevaisuus ei ollutkaan suoranainen lukijoiden toive vaan toimituksen ideoima pelkistys lukijoiden ehdotuksista. Journalistisen tulevaisuustyön näkökulmasta tulevaisuuskirjeenvaihtajan nimittäminen perusteltiin yksinomaan yleisösuhteen kautta: kysymys oli yhtäältä vastauksesta yleisön toiveisiin (kuluttaja-näkökulma), toisaalta lukijoiden valistamisesta (pelkojen ja epävarmuuden liennyttäminen, miten elää hyvää elämää muuttuvassa maailmassa). Valtakriittikistä tai asianajosta ei tulevaisuuskirjeenvaihtajaa julkistettaessa puhuttu: kriittisyyden tai asioiden ajamisen sijaan tavoitteena oli *ymmärryksen* lisääminen. Erityisesti journalisteilta (tai journalismin tutkijoilta) selkädinreaktiona perinteisesti tulevan kriittisyys-perustelun puuttuminen oli mielenkiintoinen yksityiskohta.

Tulevaisuuskirjeenvaihtajan kirjoittamien juttujen mukaan ymmärrystä tarvitaan, koska tulevaisuus muovautuu yhä uusiksi nykyhetkiksi lähinnä teknologian tai kasvotomien megatrendien vaikutuksesta. Alkuvuoden aikana julkaistujen juttujen perusteella tulevaisuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi robotit, robottiautot, tekoäly, suuret teknologiayritykset, piilaakso, globalisaatio, verkkokauppa, keikkatalous, kasvavat turistivirrat ja globaali keskiluokkaistuminen. Selkeimmin tulevaisuuden tekijöiksi jutuissa tunnistettiin suuret teknologiayhtiöt ja Piilaakso. Kirjeenvaihtajan kolumnissa Amazon, Apple, Facebook ja Google ”määrittelevät elämäämme vielä 2040 luvulla” (HS 24.4.) Ensimmäinen reportaasimatka puolestaan suuntautui Piilaaksoon, joka on ”tämän vuosisadan Firenze” (HS 4.2.). Valtaosa jutuissa esiintyvistä ihmisistä oli ”kiihtyvän murroksen” enemmän tai vähemmän innostuneita todistajia. Alkuvuoden aikana Aittokoski kuvasi murroksia ilmentävää arkea vieraillemalla robotinkeksijöiden illanvietossa, asuntoautossa asuvan piilaaksolaisen luona, autioituneessa ostoskeskuksessa, islantilaisessa juniorijalkapallo-ottelussa, Reykjavikin uimahallin aamujumpassa ja keskiluokkaisessa kerrostalokolmiossa Kolumbian Medellinissä. Myös kriittisemmästä suhtautumisesta kehityskulkuihin löytyi joitakin ituja. Esimerkiksi työelämän tulevaisuutta käsitelleessä tulevaisuudentutkijan haastattelussa

tulonjaon epätasaisuutta Yhdysvalloissa kuvattiin kakunpaloilla (HS 20.2.). Itse juttu käsitteli kuitenkin pikemminkin murroksen kanssa toimeen tulemista kuin kakunjaon tasaamista. Liberaalin demokratian kohtalo tunnistettiin puolestaan itsevaltioiden nousua käsittelevässä esseessä 2020-luvun avainkysymykseksi (HS 24.4.). Johtopäätöksenä todettiin kuitenkin, että ”voi kai vain toivoa parasta ja uskoa 2020-luvun ihmeeseen”.

Kirjeenvaihtajan tulevaisuusvastuu

Tulevaisuuskirjeenvaihtajaan liittyvässä metapuheessa ja kirjeenvaihtajan jutuissa tulevaisuus kytkettiin kysymykseen ”hyvästä elämästä”. Kysymys ei kuitenkaan ollut tulevaisuuden tekemiseen tai esittämiseen liittyvästä harkinnasta, vaan siitä, miten *tulla toimeen* kiihtyvän murroksen tuottaman epävarmuuden kanssa. Journalismin vastuuta tulevaisuuden esittäjänä tai tulevaisuuden tekijänä ei käsitelty tulevaisuuskirjeenvaihtajaan liittyvässä metapuheessa. Tulevaisuutta ei tunnistettu journalismin näkökulmasta eettisesti ongelmalliseksi aiheeksi, jota pitäisi pohjustaa etukäteispuhein. Journalismin eettinen vastuu määrittyi selkeimmin – mutta silti epäsuorasti – suhteessa lukijoihin. Vastaava päätoimittaja Kaius Niemi määritteli tulevaisuuskirjeenvaihtajan nimittämisestä kertovassa uutisessa projektin tavoitteeksi hakea ”vastausta siihen, kuinka pystymme elämään onnellisesti uudessa maailmassa” (HS 5.12.2017). Tässäkään tapauksessa ”uusi maailma” ei määrittynyt *tekemisen kohteeksi*, josta kantaa vastuuta vaan ikään kuin itsestään toteutuvaksi tilanteeksi, johon ”meidän” kannattaa yrittää sopeutua onnellisuuden maksimivalla tavalla. Niemen järkeilyssä tulevaisuuskirjeenvaihtaja antoi eväitä monimutkaisten ilmiöiden ymmärtämiseen, vähensi tulevaisuuteen liittyviä epävarmuuksia ja pelkoja sekä paransi tätä kautta lukijoiden edellytyksiä elää hyvää elämää. Journalististen esitysten merkitystä maailman muuttamisen sytykkeenä tai journalismin mahdollisuuksia muuttaa maailmaa paremmaksi (muuten kuin epävarmuuden lieventämisen mielessä) ei metapuheessa käsitelty. Jopa lähes rutiininomaisesti tällaisissa yhteyksissä esiin nostetut ”tulevat sukupolvet” jäivät tulevaisuuskirjeenvaihtajan kohdalla vaille mainintaa.

Tulevaisuusvastuu ei noussut teemaksi myöskään tulevaisuuskirjeenvaihtajan jutuissa. Tekstien toimijat eivät pohtineet, minkälainen tulevaisuuspolku olisi eettisesti kestävin, vaan pikemminkin joko kulkivat megatrendien ja teknologian viitoittamaa tietä kulloisestakin tilanteesta parhaan hyödyn ulosmitaten tai analysoivat tilannetta asiantuntijaroolissa. Kysymys hyvästä elämästä jakautui jutuissa kahteen osaan. Yhtäältä juttujen tarkoituksena oli esipuheiden ennakoimalla tavalla tarkastella tulevaisuutta pelkoa ja epävarmuutta lieventävällä tavalla – siis lähtökohdaisen myönteisesti. Toisaalta jutuissa pyrittiin kuvaamaan elämäänsä ja arkeensa nykyhetkessä tyytyväisiä, jollain tavalla onnellisia ihmisiä. Lääke epävarmuuteen vaikuttikin tulevan siitä, että arkinen elämä eri puolilla maailmaa jatkuu – ja paranee – kaikesta pessimismistä huolimatta. Islantia ”onnellisten saarena” kuvaavassa reportaasissa tulevaisuuskirjeenvaihtaja esitti puolihuolimattomasti omissa nimis-

sään myös muutamia yleisempiä periaatteita, joiden avulla onnellista elämää voitaisiin tavoitella (HS 24.3.). Näissä kohdissa pilkahti esiin sellainen arvolähtöisempi tulevaisuusmielikuvitus, joka koko projektin tasolla pysyi visusti piilossa.

Se [Islannin poliisin tunnuslause ”lailla on maata hallittava”] on hyvä motto. Onnellisen yhteiskunnan tärkeimpiä rakennuspalikoita ovat vakaat, luotettavat instituutiot, jotka perustuvat yhdessä sovittuihin pelisääntöihin.

Tulevaisuuden onnellisimmat yhteisöt – valtiot, alueet, kaupungit – eivät ole niitä, joissa on eniten rahaa tai nykyaikaisinta teknologiaa. Tulevaisuuden onnellisimmat yhteisöt ovat niitä, joissa raha on valjastettu palvelemaan yhteiskuntapolitiikkaa, joka mahdollistaa onnellisuuden mahdollisimman monelle.

Täydellistä onnellisuutta sen sijaan ei kannata edes ottaa tavoitteeksi. Sellaista auvoa on mahdollon saavuttaa, mikä on pelkästään hyvä. Jos siihen pystyttäisiin, seuraisi hirmuinen määrä onnettomuutta.

Tulevaisuusrealismi ja toivo

Sosiologisten aikalaisanalyysien käsitykset tulevaisuuden merkityksestä myöhäismodernissa poikkeavat mielenkiintoisella tavalla toisistaan (Väliaverron 2003, 130). Yhtäältä on ajateltu, että jatkuvan ennakoinnin ja hallintapyrkimysten kohteeksi otettu tulevaisuus on alkanut *määrittää olemistamme jopa nykyhetkeä ja menneisyyttä enemmän*. Esimerkiksi Anthony Giddens (1999) on pitänyt tulevaisuuden merkitystä nyky-yhteiskunnissa ennennäkemättömänä. Yleisesti ottaen tulevaisuuden kasvunutta merkitystä on korostettu myös puhuttaessa *riskiyhteiskunnasta* (ks. Beck 1992). Toisaalta tulevaisuuden on ajateltu *menettäneen merkitystään* moderneille yhteiskunnille ominaisen pitkän tulevaisuusperspektiivin korvautuessa jonkinlaisella *laajennetulla nykyhetkellä*. Esimerkiksi Manuel Castells (1996) on väittänyt, että kausaliteetti ja kronologia menettävät merkitystään verkostoyhteiskunnissa, joissa teknologinen kehitys on tehnyt mahdolliseksi ajan ja paikan esteet ylittävän maailmaanlaajuisen reaaliaikaisuuden. Tulevaisuuden merkitystä ovat tästä näkökulmasta tarkastelleet myös Helga Nowotny (1994) ja Thomas Hylland Eriksen (2001). Tulevaisuuden merkityksen rapautumiseen liittyy myös Jürgen Habermasin (1994, 190–209) väite utoopistien energioiden ehtymisestä. Tämän suuntainen vaikuttaa olevan myös arkijärkinen, menneeseen maailmaan haikaileva käsitys myöhäismodernista neuvottomuudesta, ihanteiden rappeutumisesta ja maailman muuttamisen hankaloitumisesta.

Helsingin Sanomien päätöstä nimittään erityinen tulevaisuuskirjeenvaihtaja voi pitää merkinä tulevaisuuden keskeisestä asemasta myöhäismodernissa ajassa. Tulevaisuus askarruttaa ja puhuttelee siinä määrin, että HS päätti ottaa sen yhdeksi journalistisen brändinsä rakennuspuuksi. Ajatus tulevaisuuden yhteiskunnallisen merkityksen rapautumisesta tai modernin suunnitteluhorisontin luhistumisesta nykyhetkessä

selviytymiseksi sen sijaan kuvaa mielenkiintoisella tavalla sitä taustaa, jota vasten tulevaisuuskirjeenvaihtaja projektinsa asemoi. Myöhäismoderni *tulevaisuusrealismi* on epävarmuuksien, riskien, uhkien, katastrofien, epäjatkuvuuksien ja mustien joutsenten mielikuvitusta. Se avautuu eteen arkisena uutisvirtana meneillään ja tuloillaan olevista katastrofeista sekä materialisoituu nykyhetkessä esimerkiksi muutostyön lamauttavana ilmastoahdistuksena. Tulevaisuuskirjeenvaihtaja kapinoi tällaista tulevaisuusmielikuvitusta vastaan asemoimalla oman projektinsa samaan kehitysoptimismien viitekehykseen, jossa operoivat kirjeenvaihtajan useaan otteeseen esiin nostama Steven Pinker (2018) ja Suomessa esimerkiksi avaruustähtitieteen professori Esko Valtaoja (2018). Kirjeenvaihtaja tynnyttelee tulevaisuusrealismin yliannostuksesta ahdistunutta lukijaansa vakuuttelemalla, että tilastojen perusteella meillä menee paremmin kuin koskaan ja todentaa väitteensä matkustamalla eri puolille maailmaa tapaamaan hyvinvoivia keskiluokkaisia ihmisiä.⁸ Tulevaisuuskirjeenvaihtaja-projektissa epäpoliittista, sopeutumista toiminnan sijaan painottavaa ”hyvä elämää” tarjottiin ratkaisuksi maailman ongelmien tuottamaan epävarmuuteen ja ahdistukseen.

Tulevaisuuskirjeenvaihtajan kehitysoptimismi on rajattu, omanalaisensa tulevaisuusmielikuvituksen lajityypin puitteissa toteutettu projekti, joka eroaa esimerkiksi HS:n ilmastouutisoinnista.⁹ Tässä artikkelissa tarkastelin journalistista tulevaisuusmielikuvitusta ja tulevaisuuskirjeenvaihtaja-projektia Thomas Hanitzschin (2007) määrittelemien journalistisen kulttuurin solmukohtien valossa. Kirjeenvaihtajan vastaus journalistiseen tulevaisuusmielikuvitukseen liittyviin tulevaisuustiedon, tulevaisuustyön ja tulevaisuusvastuun ongelmiin oli monilta osin hyvin lähellä perinteistä käsitystä journalismin tehtävistä. Tulevaisuustiedon näkökulmasta tulevaisuuskirjeenvaihtaja-projektia kehystivät kehitysoptimismi, epäileväinen suhtautuminen tulevaisuuden ennustamiseen ja epäluulo uhkakuvien maalailijoita kohtaan. Tulevaisuuden ennustamisen mahdollisuuden epäilemisestä huolimatta teknologisen kehityksen, eliniän pitenemisen ja köyhyyden vähenemisen kaltaisia trendejä ei tulevaisuuskirjeenvaihtajan diskurssissa problematisoitu. Sen sijaan niiden jatkuminen tulevaisuudessa samansuuntaisena otettiin uhkakuvien maalailijoita ja ilmestyskirjan ratsastajia kohtaan esitetyn kritiikin lähtökohdaksi. Kirjeenvaihtajan oma tulevaisuustieto perustui pitkälti ajatukselle, että tulevaisuus tapahtuu epätasaisesti ja on näin ollen havaittavissa edelläkävijöitä tutkimalla. Tätä kautta todennäköisiin ja mahdollisiin tulevaisuuksiin matkustaminen ja niiden journalistinen havainnointi tuli mahdolliseksi. Matkakohteiksi valittiin projektissa mieluummin mielenkiintoisia kuin ongelmallisia paikkoja. Tulevaisuustyötä tai tulevaisuusvastuuta ei tunnustettu kriittisen reflektion kohteeksi tulevaisuuskirjeenvaihtajaan liittyvässä metapuheessa. Journalistista tulevaisuustyötä määrittävän institutionaalisen roolin näkökulmasta tulevaisuuskirjeenvaihtajan nimittäminen perusteltiin yksinomaan yleisösuhteen kautta. Kyse oli yhtäältä vastauksesta yleisön toiveisiin, toisaalta lukijoiden epävarmuuden liennyttämisestä. Kriittisyyden tai tulevaisuuksien todeksi tekemiseen ei tulevaisuuskirjeenvaihtajaan liittyvässä metapuheessa viitattu. Tehtävää perustettaessa ei myöskään pohdittu ääneen sitä, minkälainen on journalismin vastuu tulevaisuudesta.

Tulevaisuuskirjeenvaihtaja-projekti ilmensi useita ajankohtaisia journalistisia trendejä. Kyse oli yhden tähtitoimittajan ja hänen brändinsä varaan rakentuvasta monikanavaisesta projektista, jota perusteltiin lukijoiden toiveilla ja johon lukijoita kannustettiin osallistumaan. Trendinomaisena voi pitää sitäkin, että tulevaisuuskirjeenvaihtajaa pohjustettiin HS:n etusivulle saakka ulottuneella metapuheella siitä, miksi tehtävä perustettiin ja mikä sen tarkoitus on. Journalismissa (tai journalismin tutkimuksessa) tulevaisuuskirjeenvaihtajan kehitysoptimismiin kytkeytyvä ”hyvien uutisten” korostaminen vastauksena journalismin väitettyyn perusnegatiivisuuteen ei ole mitenkään uusi asia. Viime aikoina tätä teemaa on käsitelty esimerkiksi *sovittejournalismissiin* liittyen (ks. Ahva & Hautakangas 2018). Kokonaisuudessaan tulevaisuuskirjeenvaihtaja-projektin voi nähdä esimerkkinä journalismin notkistumisesta siinä mielessä, että sen puitteissa voi tehdä asioita aiempaa vapaammin (ks. Koljonen 2013). Tulevaisuusmielikuvituksen kohdalla tämä voisi tarkoittaa analyttisyyttä ja mielipiteitä korostavaa tulevaisuuden esittämistä, asianajoon, valtakritiikkiin tai lukijoiden valistamiseen perustavaa tulevaisuustyötä sekä päämääriä ja seurauksia aktiivisesti arvioivaa tulevaisuusvastuuta. Suhteessa tähän mahdollisuuksien kenttään tulevaisuuskirjeenvaihtaja edusti lopulta varsin perinteistä, maailman esittämistä sen muuttamisen sijaan painottavaa journalismia. Tulevaisuuskirjeenvaihtaja painotti analyttisyyttä suhteessa tulevaisuutta koskevaan tietoon ja ymmärsi tehtäväkseen myöhäismodernin epävarmuuden vaivaamien lukijoiden valistamisen kehitysoptimismilla. Toisenlainen projekti olisi voinut rakentua esimerkiksi tulevaisuuden tekemistä ja tulevaisuusvastuuta enemmän painottaen. Tässä tapauksessa kirjeenvaihtajan olisi kuitenkin pitänyt ottaa selvästi erilainen rooli paremman tulevaisuuden puolesta kamppailevana, valtakriittisenä ja lukijoita toimintaan kannustavana agitaattorina. Aivan näin notkea ei HS:n identiteetti ja ammattikulttuuri vielä ollut.

Tämän artikkelin ajatuksellisena lähtökohtana toimineen Barbara Adamin ja Chris Grovesin (2007, 161–187) diagnoosin mukaan erityisesti geeniteknologian, ydinvoiman tai ilmastonmuutoksen kaltaisina ongelmina ilmenevässä myöhäismodernissa tulevaisuusproblematiikassa on kyse tiedon, toiminnan ja arvojen kytkentäongelmasta. Ihmisten kyky panna alulle maan ääriin ja kauas tuntemattomiin tulevaisuuksiin ulottuvia kehityskulkuja on kasvanut merkittävästi, mutta kyky tietää tulevaisuuksista tai kantaa vastuuta kollektiivisesta vaikutusvallasta ei ole kehittynyt vastaavalla tavalla. Vastuu tulevaisuuksista on tiukasti sidottu kapeasti ymmärrettyyn, teot seurauksiinsa kytkevään tulevaisuustietoon. Tiedon ja vastuun kapea kytkentä johtaa vastuuttoman toiminnan oikeuttamiseen tiedollisella epävarmuudella. Ratkaisuksi Adam ja Groves (mt.) tarjoavat eräänlaista varovaisuusperiaatetta, jossa uskottavan tulevaisuustiedon alaa pyrittäisiin laajentamaan siten, että se kattaisi myös vaikutuksiltaan epävarmoja sekä alulle pantuja mutta nykyhetkessä näkymättömiä kehityskulkuja. Tämä laajennettu käsitys tulevaisuustiedosta tekisi mahdolliseksi tulevaisuutta koskevan vastuun määrittelemisen laajemmin kuin vastuuna tekojen todennettavissa olevista seurauksista. Omassa projektissaan Adam ja Groves pyrkivät tietoisesti välttelemään tulevaisuuden kuvitteellisuuteen viittaavaa

käsitteistöä, mikä käy ilmi esimerkiksi heidän tarkastellessaan Gilles Deleuzen ja Félix Guattarin *virtuaalisuuden* käsitettä (mt., 174). Heidän pyrkimyksenään on kapeasti ymmärretyt tieteellisen tiedon näkökulmasta hankalasti todennettavien ja tässä mielessä aineettomien kehityskulkujen parempi huomioiminen, mutta projektin taustaoletukset eivät ole konstruktivistisia (tulevaisuus on kuvitteellinen) vaan materialistisia (tulevaisuus on *enemmän* olemassa kuin haluamme uskoa) (ks. myös Adam 1996). Adam ja Groves käyvät kamppailuun liian ahdasta, empiirisen tiedon määrittämää myöhäismodernia tulevaisuusrealismia vastaan korostamalla nykyhetkessä näkyvämmien kehityskulkujen viimekätistä materiaalisuutta. Tavoitteena ei kuitenkaan ole tulevaisuuden ennustaminen vaan vastuullisempi ja moniarvoisempi tulevaisuus-suhde. Tässä artikkelissa käsitteelliset valinnat puolestaan korostavat tulevaisuuden konstruktioaluonnetta, eikä varsinaisena tavoitteena ole myöhäismodernien tulevaisuusongelmien ratkaiseminen. Tulevaisuuden kuvittelemista tutkimalla voidaan kuitenkin tehdä näkyväksi esimerkiksi sitä, miten tiedon, toiminnan ja arvojen uskottavuutta käytetään pelivälineenä tulevaisuuden merkityksestä kamppailtaessa. Tulevaisuuskirjeenvaihtajan lähtökohtana oli puolestaan se, että niillä uhkakuvilla, jotka Adam ja Groves halusivat tehdä entistä todemmiksi, on nykykulttuurissa jo aivan liian hallitseva asema suhteessa siihen, miten hyvin menneisyyden perusteella näyttäisi menevän tulevaisuudessa.

Tämän artikkelin kautta avautuu kolme näkökulmaa siihen, mitä toivo voisi myöhäismodernin tulevaisuusahdistuksen oloissa tarkoittaa. Barbara Adamin ja Chris Grovesin (2007) projektissa toivo liittyy laajennettuun ymmärrykseen tulevaisuutta muovaavista kehityskuluista. Näkyvämmien tai toistaiseksi oireettomien kehityskulkujen tunnistaminen todellisiksi ja materiaalisiksi avaisi tien vastuullisempaan tulevaisuussuhteeseen. Ympäristöongelmien kohdalla tulevaisuustietoa käytetään usein tähän tapaan toiminnan motivoimiseen nykyhetkessä: katastrofin välttämiseksi on toimittava nyt, vaikka varmaa (tai minkäänlaista) tietoa ei vielä olisikaan. Tulevaisuuskirjeenvaihtajan kohdalla toivo kytkeytyi puolestaan positiivisten asioiden ja mahdollisuuksien tunnistamiseen: ihmiskunnalla ei mene ollenkaan niin huonosti kuin uskottelemme. Hyväntahtoisesti voi ajatella, että edistymisen vakuuttelu kasvattaa itsevarmuutta tarttua ongelmiin paremmin kuin mahdollisesti lamaannuttava tieto uhkakuvista. Pahantahtoisempi voisi epäillä, että kehitysoptimismi johtaa hyväosaiset kätertymään omaan erinomaisuuteensa ja vähentää halukkuutta ponnistella paremman maailman puolesta. Tämän artikkelin näkökulmasta tulevaisuuden kuvitteellisuuden korostaminen ja erilaisten tulevaisuusmielikuvitusten purkutyö auttaa näkemään yhtäältä koko mahdollisuuksien kentän, toisaalta sille piirrettyjen rajojen keinotekoisuuden ja niihin liittyvät valtasuhteet. Tästä näkökulmasta toivo ei ole siinä, että uhkakuvien todellisuus havahduttaisi toimintaan niiden väistämiseksi tai että edistysusko antaisi itsevarmuutta ongelmien ratkaisemiseen. Toivo on pikemminkin siinä, että mahdollisuuksien ja rajojen keinotekoisuuden näkeminen kannustaisi etsimään kestävämpiä kuvitelmia ja toimimaan niiden puolesta.

Viitteet

- 1 Epäsuoremmin valittu sanasto kytkeytyy kuvitteellisuuden käsitteen käyttöön kulttuuri- ja yhteiskuntatieteissä (esim. Castoriadis 1987; Andersson 2007; Taylor 2004).
- 2 Moneen taipuva ja yhteiskuntatieteissäkin käytetty *utopian* käsite saattaisi tulla kysymykseen avainkäsitteenä tarkoittamani kaltaiselle tulevaisuudentutkimukselle (ks. esim. Levitas 1990). Sen ongelmana on kuitenkin voimakas normatiivinen lataus ja kytkeytyminen lähinnä toivottaviin tulevaisuuksiin.
- 3 Hieman toisesta näkökulmasta toiminnan ulottuvuus liittyy kaikenlaisen toiminnan tuottamiin "tulevaisuushorisontteihin". Perustavalla tasolla tämän voi tulkita esimerkiksi siten, että inhimillinen tietoisuus, toiminta tai erilaiset (media)teknologiat tuottavat jatkuvasti erilaisia odotushorisontteja, joissa tulevaisuus ei ole niinkään tietoisien ajatustyön kohde kuin itse toiminnan ulottuvuus. Mediatutkimuksen kohdalla tästä näkökulmasta voidaan ajatella esimerkiksi, että sanomalehti, televisio ja internet tuottavat jo välineinä erilaisia rytmejä ja niihin kytkeytyviä odotushorisontteja.
- 4 Joissakin pelkistyksissä suhdetta aikaan on pidetty yhtenä journalistisen ammattikulttuurin solmukohtana, jonka ulottuvuuksiksi on ymmärretty tulevaisuusorientaatio ja aktiivisuus päiväjärjestyksen rakentamisessa (Koljonen 2013, 81–85; Deuze 2005; journalismin aikasuhteesta tarkemmin ks. Väliverronen 2013). Tässä artikkelissa journalismin suhde aikaan on tutkimuksen kohde, jota tarkastellaan suhteessa Hanitzschin (2007) journalistisen kulttuurin ulottuvuuksiin.
- 5 Tulevaisuuden esittäminen ja tulevaisuuden muovaaminen voidaan ymmärtää journalismietiikan erityiskysymyksiksi samaan tapaan kuin esimerkiksi tietojen tarkistaminen, yksityisyydensuoja, kuvankäsittely tai lähesuoja (vrt. Ward 2009, 296). Tässä tapauksessa keskeisiä kysymyksiä olisivat esimerkiksi, *miten tulevaisuustietoon liittyvä epävarmuus pitäisi tuoda esiin, missä määrin journalismin pitäisi esityksillään pyrkiä vaikuttamaan määrättyjen tulevaisuuksien toteutumiseen ja miten tulisi suhtautua tilanteisiin, joissa journalismia pyritään käyttämään tulevaisuuden tekemisen välineenä*. Erityisesti tulevaisuustiedon epävarmuuden ilmaisemiseen ja tulevaisuuksien todeksi tekemiseen liittyvää problematiikka on sivuttu esimerkiksi ilmastonmuutokseen ja talousjournalismiin liittyvissä keskusteluissa. Käsittelen tässä yhteydessä kysymystä journalistisesta tulevaisuusvastuusta tällaisia – sinänsä erittäin mielenkiintoisia – erityiskysymyksiä yleisemmällä tasolla.
- 6 Tutkimuksen kohteena ovat 11.6.2018 mennessä julkaistut jutut, jotka kytketään tekstissä suoraan tulevaisuuskirjeenvaihtajan toimintaan. Uutisetusivun vinkkejä, osastoetusivujen kansia, grafiikoita, kainalojuttuja ja faktalaatikoita ei ole tässä laskettu erillisiksi jutuiksi vaan pääjutun osiksi. Tulevaisuuskirjeenvaihtaja kirjoitti varsinaisten juttujen rinnalla myös blogia, jonka sisältö oli ainakin alkuvuoden 2018 aikana pitkälti yhteneväinen lehdessä julkaistujen juttujen kanssa. Tulevaisuuskirjeenvaihtajaksi valittu Aittokoski julkaisi materiaalia myös Twitterin ja Facebookin kautta.
- 7 Myöhemmin, syksyn 2018 välitilinpäätöksessään ("Mitä olen oppinut yhdeksässä kuukaudessa?", HS 23.9.) Aittokoski kritisoi teknologiaan liittyvää yhteiskunnallista keskustelua siitä, että siinä "uhkakuvat kiehtovat, mahdollisuudet ovat lällärikamaa". "Yritän sanoa, että pelkojen lietsominen on älyllisesti helppoa ja jopa vastuutonta. Ikään kuin olisi poissuljettua, että tulevaisuus tuo enemmän hyvää kuin pahaa."
- 8 Syksyllä 2018 tulevaisuuskirjeenvaihtaja valitsi yhdeksi matkakohteistaan Afrikan. Siihen liittyen Aittokoski totesi kolumnissaan: "Niin kauan kuin on kurjuutta, rikkaus on köyhää. Siinä on tulevaisuustotuus, jossa ei ole mitään neutraalia. Siksi tähyän nyt Afrikan suuntaan." (HS 23.9.2018.)
- 9 Mielenkiintoiseksi asian tekee se, että myös ilmastonmuutos oli lukijakyselyn toivelistan kärjessä – mahdollisesti jopa selkeämpänä kuin toimituksessa lukijatoiveita yhdistäväksi tekijäksi keksitty "tulevaisuus". Tämä käy ilmi sekä tulevaisuuskirjeenvaihtajan tehtävän perustamisen taustalle asetetusta lukijakyselystä kertovassa jutussa ("Lukijat tahtovat laajan kokonaiskuvan", HS 5.12.2017) että myöhemmin keuhällä julkaistusta ulkomaantoimituksen esimiehen kolumnista ("Pyysitte meitä kertomaan ilmastonmuutoksesta, ja tämä oli tulos", HS 22.4.2018). Syyskuussa 2018 ilmoitettiin, että vuonna 2019 teemakirjeenvaihtaja keskittyy "ilmastonmuutokseen ja ympäristöön" (HS 23.9.2018).

Kirjallisuus

- Adam, Barbara (1996). Re-vision: The centrality of time for an ecological social science perspective. Teoksessa Lash, Scott; Szerszynski, Bronislaw & Wynne, Brian (toim.). *Risk, Environment and Modernity*. Lontoo: Sage.
- Adam, Barbara & Groves, Chris (2007). *Future Matters. Action, Knowledge, Ethics*. Leiden: Brill. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004161771.i-218>
- Ahva, Laura & Hautakangas, Mikko (2018). (toim.). Constructive forms in journalism [Special issue]. *Journalism Practice* 12:6.
- Anderson, Benedict (2007). *Kuvitellut yhteisöt*. Tampere: Vastapaino.
- Appadurai, Arjun (2013). *The Future as Cultural Fact: Essays on the Global Condition*. Lontoo: Verso.
- Barnhurst, Kevin & Mutz, Diana (1997). American journalism and the decline in event-centered reporting. *Journal of Communication* 47: 4, 27–53. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1997.tb02724.x>
- Beck, Ulrich (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. Lontoo: Sage.
- Beckert, Jens (2016). *Imagined Futures: Fictional Expectations and Capitalist Dynamics*. Cambridge: Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674545878>
- Bell, Wendell (2009a). *Foundations of Futures Studies: Human Science for a New Era. Vol. 1, History, Purposes and Knowledge*. New Brunswick: Transaction.
- Bell, Wendell (2009b). *Foundations of Futures Studies: Human Science for a New Era. Vol. 2, Values, Objectivity, and the Good Society*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Brown, Nik; Rappert, Brian & Webster, Andrew (2000). Introducing contested futures: From looking into the future to looking at the future. Teoksessa Brown, Nik; Rappert, Brian & Webster, Andrew (toim.). *Contested Futures: A Sociology of Prospective Techno-Science*. Aldershot: Ashgate, 3–20.
- Bødker, Henrik & Sonnevend, Julia (2018). (toim.) The shifting temporalities of journalism. [Special Issue]. *Journalism* 19:1. <https://doi.org/10.1177/1464884916688510>
- Castells, Manuel (1996). *The Rise of Network Society*. Oxford: Blackwell.
- Castoriadis, Cornelius (1987). *The Imaginary Institution of Society*. Cambridge: Polity Press.
- Deuze, Mark (2005). What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered. *Journalism* 6:4, 442–464. <https://doi.org/10.1177/1464884905056815>
- Eriksen, Thomas Hylland (2001). *Tyranny of the Moment. Fast and Slow Time in the Information Age*. Lontoo: Pluto Press.
- Giddens, Anthony (1999). Runaway world: The Reith lecture revisited. November 1999. Saatavilla: <http://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:xet336par> (luettu 15.7.2018).
- Habermas, Jürgen (1994) Uusi yleiskatsauksettomuus. Teoksessa Kotkavirta, Jussi (toim.) *Järki ja kommunikaatio: Tekstejä 1981–1985*. Helsinki: Gaudeamus, 190–209.
- Hanitzsch, Thomas (2007). Deconstructing journalism culture: Toward a universal theory. *Communication Theory* 17:4, 367–385. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2007.00303.x>
- Kamppinen, Matti, Malaska, Pentti & Kuusi, Osmo (2002). Tulevaisuudentutkimuksen peruskäsitteet. Teoksessa Kamppinen, Matti; Kuusi, Osmo & Söderlund, Sari (toim.). *Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovelluksia*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 19–53.
- Kamppinen, Matti & Malaska, Pentti (2002). Mahdolliset maailmat ja niistä tietäminen. Teoksessa Kamppinen, Matti; Kuusi, Osmo & Söderlund, Sari (toim.). *Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovelluksia*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 55–115.
- Kamppinen, Matti; Kuusi, Osmo & Söderlund, Sari (2002). *Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovelluksia*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Kauhanen, Erkki & Noppari, Elina (2007). *Innovation, Journalism and Future: Final Report of the Research Project Innovation Journalism in Finland*. Helsinki: Tekes.
- Kauhanen, Erkki, Kaivo-oja, Jari & Hautamäki, Antti (2007). *Innovaatiomedia: Journalismi tulevaisuuden tekijänä*. Helsinki: Palmenia.
- Kauhanen, Erkki (2007). Journalismi tulevaisuustyönä. Teoksessa Kauhanen, Erkki; Kaivo-oja, Jari & Hautamäki, Antti: *Innovaatiomedia: journalismi tulevaisuuden tekijänä*. Helsinki: Palmenia, 15–77.
- Koljonen, Kari (2013). *Kriisi journalismissa: kansakunnan katastrofit ja muuttuva professio*. Tampere: Tampere University Press.
- Koselleck, Reinhart (1985). *Futures Past: On the Semantics of Historical Time*. Cambridge: MIT Press.

- Kumpu Ville. (2016b). On making a big deal. Consensus and disagreement in the newspaper coverage of UN climate summits. *Critical Discourse Studies* 13: 2, 143–157. <https://doi.org/10.1080/17405904.2015.1042392>
- Kumpu, Ville (2016a). *Tulevaisuuden kuvitteellinen journalismissa. Tekstianalyttinen tulkinta journalismin tulevaisuusmielikkuväitelmästä*. Acta Universitatis Tamperensis 2194. Tampere:
- Kumpu, Ville (2014). Kaikki yhdessä yhteisen ilmaston puolesta? Yksimielisyys ja erimielisyys Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien ilmastokokousoitsoinnissa. *Media & viestintä* 37:4, 40–59. <https://doi.org/10.23983/mv.62839>
- Kumpu, Ville (2013). A climate for reduction? Futures imagined in newspaper coverage of UN climate summits. *Futures* 53, 53–62. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2013.08.007>
- Kuusi, Osmo; Bergman, Timo & Salminen, Hazel (2013). *Miten tutkimme tulevaisuuksia?* Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura.
- Levitas, Ruth (1990). *The Concept of Utopia*. Syracuse: Syracuse University Press.
- Luukkonen, Ilkka (2007). Eldorado vai romahdus? Maaseudun Tulevaisuus visioi maaseudun tulevaisuutta. *Tiedotustutkimus* 30:1 (Journalismikritiikin vuosikirja), 152–156.
- Malaska, Pentti & Mannermaa, Mika (1985). Tulevaisuuden tutkimus tieteellisin perustein tapahtuvana toimintana. Teoksessa Malaska, Pentti & Mannermaa, Mika (toim.). *Tulevaisuuden tutkimus Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 42–62.
- Michael, Mike (2000). Futures of the present: From performativity to prehension. Teoksessa Brown, Nik; Rappert, Brian & Webster, Andrew (toim.). *Contested Futures: A Sociology of Prospective Techno-Science*. Aldershot: Ashgate, 21–39.
- Niiniluoto, Ilkka (1993). Tulevaisuudentutkimus – tiedettä vai taidetta? Teoksessa Vapaavuori, Matti (toim.). *Miten tutkimme tulevaisuutta?* Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura, 28–53.
- Nowotny, Helga (1994). *Time: The Modern and Postmodern Experience*. Cambridge: Polity Press.
- Pinker, Steven (2018). *Enlightenment Now: The Case for Reason, Science, Humanism, and Progress*. New York: Viking.
- Rubin, Anita (1998). *The Images of the Future of Young Finnish People*. Turku: Turku school of economics and business administration.
- Rubin, Anita (2014). *Tulevaisuusientutkimus tiedonalana ja tieteellisenä tutkimuksena*. Saatavilla <https://metodix.fi/2014/12/02/anita-rubin-tulevaisuusientutkimus-tiedonalana-ja-tieteellisenä-tutkimuksena/> (luettu 15.7.2018).
- Taylor, Charles (2004). *Modern Social Imaginaries*. Durham: Duke University Press.
- Valtaoja, Esko (2018). *Maailmanloppu peruttu*. Helsinki: Tähtitieteellinen yhdistys Ursa.
- Vapaavuori, Matti (1993). *Miten tutkimme tulevaisuutta?* Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura.
- Väliverronen, Esa (1996). *Ympäristöuhkan anatomia*. Tampere: Vastapaino.
- Väliverronen, Esa (2003). Tulevaisuuden tuottaminen mediapuheessa. Teoksessa Malmelin, Nando (toim.) *Välittämisen tiede*. Helsinki: Helsingin yliopisto, viestinnän laitos.
- Väliverronen, Esa (2004). Stories of the "medicine cow": representations of future promises in media discourse. *Public Understanding of Science* 13:4, 363–377. <https://doi.org/10.1177/0963662504046635>
- Väliverronen, Esa (2013). Ajan hallinta ja tiivistyminen journalismissa. *Media & viestintä* 36:3–4, 4–22. <https://doi.org/10.23983/mv.62259>
- Ward, Stephen (2009). Journalism ethics. Teoksessa Wahl-Jorgensen, Karin & Hanitzsch, Thomas (toim.) *The Handbook of Journalism Studies*. New York: Routledge, 295–309.